

1. Situering in de tijd

Het ontstaan van de Vlaamse beweging en de opkomst van de Romantiek in onze kontreien zijn zo nauw met elkaar verbonden dat men haast van een wederzijdse beïnvloeding en stimulering kan spreken. Een van de hoofdkenmerken van de Romantiek is immers de grote belangstelling voor de volkstaal; wanneer we de etypologische betekenis van het woord 'roman' opzoeken vinden we voor : 'escrire roman' : het gebruik van de volkstaal i.p.v. het Latijn. 'romanesque' : extravagant, non-konformistisch . (1)

Een verband leggen tussen het taalaspect van de Romantiek en de Vlaamse Beweging, waar de taal eveneens een belangrijke rol speelt, is maar een kleine stap.

Pas in het midden van de 19° eeuw is er sprake van een originele Romantische beweging in Vlaanderen; voordien was de Romantiek een importprodukt die ingevoerd werd vanuit Frankrijk, Duitsland en Engeland. Rond die periode wint ook de Vlaamse Beweging aan belangrijkheid.

Een van de hoofdredenen voor deze late ontwikkeling is de opeenvolging van bezetters tijdens de periode 1780-1830. Het nationaal gevoel bleef onderdrukt en in sommige gevallen, ook te Oostende, weigerde een deel van de plaatselijke bevolking voor haar autonomie op te komen en verkoos te leven onder een vreemd regime. (2)

Niettemin liggen in die periode de wortels van de Vlaamse Beweging en haar strijd voor het behoud van haar eigen taal. Welke rol Oostende hierin gespeeld heeft en welk belang dit had op nationaal vlak zullen we in dit essay proberen te onderzoeken.

2. De Oostenrijkse Overheersing

De Oostenrijkse tijd was voor de Oostendenaars een periode van economische heropstanding. De stad genoot van een welvaart die deed terugdenken aan de 15° eeuwse bloeiperiode. (3) Wanneer we deze paragraaf de titel meegeven van Oostenrijkse overheersing mag men dit niet interpreteren als een periode van repressie. De 'bezette' gebieden behielden hun taal, zeden en gebruiken; de plaatselijke bevolking vormde het gemeentebestuur. Veel last van de buitenlandse bezetter had men ogenschijnlijk niet.

De Brabantse Omwenteling, die toch een uitstekende gelegenheid tot het verwerven van onafhankelijkheid bood, veroorzaakte verdeeldheid onder de Oostendenaren. Een deel van de bevolking sloot zich aan bij de troepen van Vandernoot; terwijl de rest de Oostenrijkse keizer bleef steunen. Toen de Oostenrijkse macht hersteld was werden er zelfs represailles genomen door de bevolking tegen de revolutionairen. Een Nieuwpoorts kroniekschrijver bericht : "Al hoe wel den keijser Leopoldus alles met veel liefde hadde vergeven de saeken van de gepasseerde revolutie was er in het land nog al eenigen moet wijl ontstaan, besonder tot Oostende, al waer eenigte soo genaemde keijserlijke gesinde, tegen de pateriotten hebben eenige slegt peijsende lieden en stoorders der gemeene ruste sig vermeten van met de carre waer mede men de vuilligheijt uijt de stad voert, die lieden daer in te warpen, en die rond de stad te voeren, als ook hebben een partie van die soo genaemde keijzers

gesinde sig begeven ten huijse van den heer pastor van Mariakerke bij het selve Oostende (in de rand : "zeker heere de Cuyper") en aldaer in het geseijde huijs veel moet wijl bedraeven, alles uijt gegeeten en gedronken wat er maer te vijnden was, en dan nog bovendien aen stukken gebrooken wat maer in het huijs te vijnden was, weedar keerende naer de stad met het hoofd verwarmt meenden hunne sottigheyt te erbeginnen, maer den uijtviijnder dier begonnen sottigheijd in de hooft wagt vastgenoomen (68) en in de wagt gesteecken, alwaer den officier hem heeft op een bank doen binden en hem vijftwintig stock slaegen op zijn broek heeft doen aftellen. Daer eindigde alles de gewaende keijzers schap der Oostendenaers." (4)

Deze pro-Oostenrijkse houding vinden we terug in twee hekeldichten overgebleven uit die periode. In Liedeken : Stem : Vivat Keyzer Leopold wordt de spot gedreven met sommige Oostendenaers, waaronder de deken van de rederijderskamer, die in opstand gekomen waren tegen het Oostenrijks bewind; Eene Oostendische Fyge aen eene Brugsche Bruyme is een twist tussen een Oostendenaar en een Bruggeling : de Oostendenaar steunt de Oostenrijkers, de Bruggeling is een aanhanger van Vandernoot. (De twee gedichten bevinden zich in het archief van de stadsbibliotheek).

Beide gedichten bevatten elementen die later een belangrijke rol zullen spelen in de Oostendse Vlaamse Beweging : het liberalisme en het Vrije Denken. Keizer Leopold, en voor hem Jozef II, waren alle twee 'verlichte despoten' m.a.w. zij waren voorstander van een handelskapitalisme waarin de burgerij een belangrijke economische rol speelde. De Oostendse burgerij begreep zeer goed dat de uitbouw van de haven hen materiële welstand zou brengen. Daarom keerden zij zich tegen de Statisten, die de economische en sociale maatregelen van Jozef II wilden te niet doen, en verzetten zij zich tegen de Vonckisten, die volgens hen een veel te revolutionaire koers volgden. (5)

Op het einde van de 18° eeuw doet zich ook een groei voor bij de aanhangers van het Vrije Denken, vooral onder de vorm van vrijmetselarij. Dit gebeurde meestal uit oppositie tegen de soms fanatiek godsdienstige Statisten. Een bewijs hiervan is het succes dat de Oostendse vrijmetselaarsloge 'Les Trois Niveaux' kende in die tijd. Opgericht in 1784 nam zij onmiddellijk afstand van de Kerk, geïnspireerd door wat zich in andere loges voordeed : "par décision du 12-5-1786, la R.^o.L.^o. Les Amis Philantropes a décidé qu'elle ne serait plus représentée aux funérailles d'un maçon, lorsque celui-ci serait inhumée avec le concours d'un culte quelconque. L'Affaire fit grand bruit, et on en discuta loguement au G.^o.O.^o.B., en 1787 (volgens ons 1787). Finalement, en vertu du principe de tolérance, le G.^o.O.^o.B.^o. décida alors de laisser à chaque loge la liberté complète de décider en la matière et d'apprécier ce qui est le plus favorable au développement du sentiment maçonnique." (6)

De vrijmetselaarsloge is in die mate voor onze studie belangrijk dat zij leiding hebbende rederijders onder haar leden telde. Thomas Vermeirsch is daar wel de voornaamste van. Een nauwe samenwerking tussen de loge en de rederijders zal daar later het gevolg van zijn. De belangstelling van de Oostendse vrijmetselaars voor de letterkunde bestond al onder Jozef II, zoals blijkt uit wat volgt : in 1787 schaft Jozef II de vrijmetselaarsloge af, niettegenstaande hij hen altijd relatief gunstig gezind was geweest. Ook te Oostende was dit het geval. Maar vijf maand na de ontbinding van de loge wordt de Société Littéraire opgericht; de ledenlijst toont een grote gelijkenis met die van de loge. (7) Ook de rederijders onder de vrijmetselaars werden lid van de nieuwe vereniging, die hoofdzakelijk Franstalig van aard was.

Het is duidelijk dat dit een hinderpaal vormde voor de ontwikkeling van de volkstaal. Hoewel... Frans bekleedde in die periode de positie van wereldtaal, zoals Engels vandaag. Het was de taal van de wetenschap, filosofie en literatuur, m.a.w. het was de kultuurtaal. Op het einde van de 18^e eeuw had men nog niet die minachting voor het Vlaams zoals we die rond 1830 zullen vinden. Frans was een middel om met buitenlanders in contact te komen, en de Oostendse loge bevatte vele Fransen en Engelsen. Deze internationale invloed had tot resultaat dat de Oostendenaars vroeger dan de meeste andere Vlamingen in contact kwamen met de buitenlandse Romantiek.

Deze evolutie naar internationalisme had een dubbele invloed op het nationaal gevoel van de Oostendenaars, dat in die tijd soms nogal verward was en hier en daar tekenen van apathie vertoonde. Uit de gedichten die in de pas heropgerichte rederijkerskamer geschreven werden kan men afleiden dat begrippen als 'Vlaanderen' en 'Nederland' een totaal andere konnotatie hadden dan deze die we twintig jaar later terug vinden. Zo wordt in Vivat Keyzer Leopold wel het woord 'Vlaanderen' gebruikt, zonder dat men er een scherpe omlijning aan geeft :

"Van geel ons Vlaender-land, roept Viva ten allen kant
Oostende de Croon spand, van geel ons Vlaender-land." (8)

Toen dit gedicht geschreven werd bleken de Oostendenaars nog erg 'stadsgezind' te zijn. Hiermee bedoelen we dat de stad centraal stond, niet het land of de streek. Niet de welvaart van Vlaanderen speelt een belangrijke rol, wel die van Oostende. Dit blijkt ook uit de vragen die de rederijkerskamer stelde. Zo luidt de vraag van 18 maart 1787 :

"Hoe dan nog blijven kan 't voordeel , dat den Vos
Van Holland meer als die van Vlaend'ren weerdig is ?
ô! Moge hier stoffe zijn, om snêge Neêrlandse Pennen,
Die zyne Visscherien genoegzaam kunnen kennen
Te zien ophelderen, in ruyme maat,
En voorwerp dat 't welzijn van 't algemeen aengaet. (9)

Merk op dat ook hier verschillende termen door elkaar gebruikt worden : Vlaanderen en Oostende zijn synoniemen, evenals Nederland, gebruikt in tegenstelling tot Holland. Nogmaals, de term Vlaanderen was niet vast omschreven en voor verschillende interpretaties vatbaar.

De Romantiek is tijdens de Oostenrijkse periode nog in haar beginstadium : de plaatselijke bevolking komt er voor de eerste maal mee in aanraking door toedoen van de vreemdelingen die in Oostende verblijven. Het moet gezegd worden dat Oostende in die tijd een internationaal knooppunt was op handelsgebied. Er moest dus voor ontspanning gezorgd worden voor de kooplui die hier verbleven, zodanig dat rondreizende toneelgroepen aangetrokken werden om voorstellingen te geven. Professor Schrickx behandelt in een studie de opvoering van She Stoops to Conquer van Coleridge; Y. Mertens beschrijft in Ostendiana I de verschillende ontspanningsmogelijkheden die op dat moment te Oostende voor handen waren. Mevrouw Mertens schrijft dat zelfs Franse en Italiaanse gezelschappen de stad aandeden. (10)

Vlak voor de Franse Revolutie hadden de Oostendenaars enkel oog voor het behoud van de pas verworven economische welvaart. Alles stond in dienst van de plaatselijke economie, ook de heropgerichte rederijkerskamer. De Oostendse rederijkers prezen in hun gedichten de Oostendse waar aan en gingen daarvoor enige rivaliteit met naburige steden niet uit de weg.

Van eensgezindheid met de rest van Vlaanderen is omzeggens geen sprake. Welke nationaliteit de Oostendenaren hadden liet hen koud, zo lang hun beurs maar gevuld bleef. Vanzelfsprekend geldt deze geestesingesteldheid enkel voor de burgerij en de leidende klassen. Wat de gewone arbeidende bevolking hiervan dacht is onbekend.

Al met al vond de Romantiek toen weinig ingang. Nationalisme en vaderlandsliefde waren bijna onbestaande; de literatuur was klassiek geschoeid en de nadruk werd op de economische welvaart gelegd; filosofische en ideologische onderwerpen werden weinig behandeld.

(vervolgt)

J. SURMONT

BIBLIOGRAFIE

- (1) VANDERHOEVEN, J., et al., De Romantiek, Orion, Brugge 1977, p. 23
- (2) Liedeken : Stem : Vivat Keyzer Leopold en Eene Oostendsche Fyge aen eene Brugsche Fruyme, Archief Ostendiana, Stadsbibliotheek Oostende
- (3) LANOYE, R., Oostende's Epos, Erel, Oostende, p. 62-63
- (4) RYPENS, J.-B. en DE ROO, R., Beschrijving der Stad ende Haven van Nieuport in het Graefschap Vlaenderen Benevens alle Merkwèrdigheden er in begrepen, voorgevallen zoo binnen de stad, als in de omliggende plaetsen ende landen + 1770-1876, uitgegeven door Heemkundige Kring 'Bachten de Kupe' Nieuwpoort, nov. 1966, p. 43-44
- (5) LUYCKX, T., Politieke Geschiedenis van België, Elsevier, Brussel-Amsterdam, 1978, p. 31-35
- (6) VANTOMME, R., La Vie de Loge 'Les Trois Niveaux', p. 25-26
- (7) VAN ISEGHEM, I., Eléments Numismatique ostendaise, Brussel, 1903, p. 101-103; zie ook VANTOMME, op. cit. p. 31
- (8) Liedeken : Stem : Vivat Keyzer Leopold, v. 21-22
- (9) Prysvraeg Uitgegeven Door de Konst-Minnaers Der Academie van Rhetorica, Cornelis De Moor, Brugge, 1787, v. 95-100, archief heemkundig museum Oosenen
- (10) SCHRICKX, W., Oliver Goldsmith's She Stoops to Conquer at Ostend in 1782, in Studia Germanica Gandensia, IX-1967.

ERRATUM

In ons vorig nummer werd een deel van de tekst over "Een Franse familie en een Oostends gezin" door A. VANDENAUWEELE niet afgedrukt. Wij drukken hierover onze spijt uit. Daar een deel van de tekst in verband met de afgedrukte foto's op p. 27 hierdoor onduidelijk toont, hebben we besloten p. 28 te hernemen en vragen we onze leden p. 28 van vorige maand uit hun tijdschrift te willen verwijderen en te vervangen door het in dit nummer nieuwe bijgevoegde p. 28-83/191.

O.V.

TEKSTOVERNAME UIT " DE PLATE " STEEDS TEOGELATEN MITS BRONOPGAVE
